

AIVARS KĻAVIS

MANA LITERATŪRAS NOSLĒPUMU ENCIKLOPĒDIJA

**Bruņinieku, daiļo dāmu,
noslēpumaino mūku
un pazudušo dzejnieku laiks**

821.174 (075.4)

Kl 232

Grāmatas dizaina un ilustrāciju autore *Gunta Plotka*.

Grāmatas dizainā izmantots viduslaiku teksta attēls
no stock.adobe.com.

Aivars Kļavis

MANA LITERATŪRAS NOSLĒPUMU ENCIKLOPĒDIJA 2

Apgāda vadītāja *Vija Kilbloka*

Projekta vadītāja *Bārbala Simsons*

Redaktore *Gundega Sēja*

Korektores *Zinta Stikute, Ilona Burka, Patrīcija Šteinberga*

Mākslinieciskā redaktore *Gunta Plotka*

Maketētāja *Dace Polkmane*

Apgāds Zvaigzne ABC, SIA, K. Valdemāra ielā 6,

Rīgā, LV-1010. Red. nr. L-4303.

Jelgavas tipogrāfija

Šis ir ar autortiesībām aizsargāts darbs. Darba reproducēšana vai jebkāda cita neatļauta izmantošana ir autortiesību pārkāpums. Par autortiesību pārkāpšanu ir paredzēta atbildība Krimināllikuma 148. pantā.

© Aivars Kļavis, 2023

© Literārā apdare, izdevums, mākslinieciskais noformējums,

Apgāds Zvaigzne ABC, 2023

ISBN 978-9934-31-721-7

h nobis nuper exhibita peticio continebat qd olim
regno suo Bohemie multisq; alijs ei finitans r
eoz saluberrimo sita et a diuersoz partium gen
accommoda multum eius teret idem predecessor
cultate qdaz legentes et studens ibidem on
ac illi qui processu temporis scientie margaritarum
etri per Magros seu Magros illius facultatis
facultate imbi ac tu regentibus conuocatis il
alibus in generalibus studijs obseruarentur
staleim illi uero qui in eodem studio di
batione alia regendi ac docendi tam in Cu
r contineri. Eran autem sicut eadem peticio
e. Nos igitur eoz in hac parte supplicatione
oti patrocino communiuis. Nulli ergo omnim
presumpserit indignationem omnipotentis d
dominice. Quiltesimoquadringentesimoquad

Par to, kā radās ideja par grāmatu sēriju “Mana literatūras noslēpumu enciklopēdija”, rakstīju sērijas pirmajā grāmatā. Tajā, kurā tika stāstīts, kā radās rakstniecība un kāds tai sakars ar Jūlija Cēzara nogalināšanu. Rakstīju arī par šumeru-akadiešu Mēness dieva Nannas augsto priesterieni Enheduanna (*Enheduanna*) no Ūras pilsētvalsts Divupē, kas, iespējams, ir pirmā dzejniece, par kuru saglabājušās liecības līdz mūsdienām. Par Seno Grieķiju. Par to, vai slavenos eposus “Īliadu” un “Odiseju” tik tiešām sacerējis Homērs. Arī par Romu un to, kāda loma Senās Romas impērijas tapšanā bija Vergilija eposam “Eneīda”. Kā arī par Lūcija Apuleja mistikai un burvestībām veltīto nerātno grāmatu “Zelta ēzeli”. Pēc tās sarakstīšanas viņš nonāca uz tiesas sola.

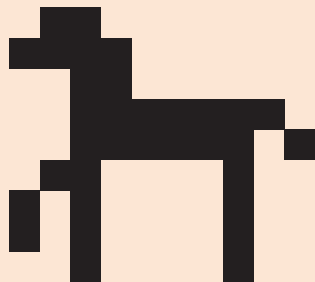
Tomēr soda vietā kļuva vēl slavenāks nekā pirms tam.

Tagad otrā grāmata.

Grāmata par viduslaiku literatūru, kas ir viens no noslēpumainākajiem, pretrunīgākajiem un grūtāk izprotamajiem periodiem literatūras vēsturē. Tāds literatūras melnais zirdziņš.

Kāda loma trubadūriem bija toreiz un kas no tā saglabājies līdz mūsdienām? Kāpēc daudziem viduslaiku darbiem, kuri ietekmējuši

literatūras attīstību, nav autoru? Cik patiesības un cik izdomas slavenajā leģendā par karali Artūru, Apaļā Galda bruņiniekiem un mistisko Svēto Grālu? Lai atbildētu uz šiem jautājumiem, gribot negribot diezgan daudz nāksies runāt arī par vēsturi. Jo literatūra ir sava laika spogulis. Diemžēl ne vienmēr šajā spogulī redzams tas, kas notika patiesībā. Kāpēc? Tas arī viens no galvenajiem jautājumiem, uz kuru mēģināsim atbildēt šajā grāmatā.

Senās Romas sabrukums, krusta kari un literatūras atgriešanās

Senā Romas impērija sabruka 476. gadā. Sākās tas, ko saucam par viduslaikiem.

Mūsu ēras 8. gadā nomira Gajs Cilnijs Mecenāts. Tieši viņš atbalstīja Romas talantīgākos dzejniekus, ietekmēja literatūras, galvenokārt dzejas, attīstību, un, pildot imperatora Augusta Oktaviāna vēlmes, izmantoja to valsts tēla veidošanā. Dzejai tolaik bija milzīga nozīme cilvēku uzskatu tapšanā. Jo cita garīgās un intelektuālās ietekmēšanas instrumenta nebija. Patiesībā tieši ar dzeju tika radīts tas, ko pašlaik sauktu par *sabiedrisko domu*. Turklāt apbrīnojami meistarīgi un efektīvi. Horācija dzeja un Vergilija eposs “Eneīda” cildināja Romas impēriju, imperatoru Augustu Oktaviānu, vairoja tālaika romiešu pašapziņu un stiprināja valsts varu.

Tomēr neviens nav mūžīgs. Pat ne imperatori. Sešus gadus pēc Mecenāta nomira arī pirmais Senās Romas imperators Gaja Jūlija Cēzara māsas mazdēls Augusts Oktaviāns. Līdz ar viņa nāvi

pamazām izgaisa savulaik paša radītā ilūzija, ka impērija ir Romas republikas likumsakarīgs turpinājums. **Aiz ārēji joprojām šķietamās varenības un spožuma aizsākās neatgriezenisks Senās Romas pagrimums.**

1.

Līdz varenās impērijas sabrukumam tai pavisam kopā bijuši vairāk nekā piecdesmit imperatori. Daļai no tiem bija līdzimperatorī (mūsdienās teiktu – partneri vai vietnieki), daļa valdījuši kopā ar saviem brāļiem vai dēliem (mūsdienās teiktu – ģimenes uzņēmums). Piedevām arī valdījuši no 3 mēnešiem, kā, piemēram, imperators Galba, līdz pat 23 gadiem, kā Tiberijs. Lai gan viņš drīzāk bija izņēmums. Parasti valdīšanas laiks – daži gadi. Izcili – no trim līdz pieciem. Turklāt daudzi no imperatoriem tika nogalināti, citi paši izdarīja pašnāvību. Tāpēc šis augstais amats vairāk atgādināja loteriju vai laimes spēli uz dzīvību un nāvi. Bet acīmredzot tas bija to vērts. **Vienīgi pa to laiku, kamēr imperatori cīnījās par varu, ik pa brīdim nogalinot cits citu, izglītība, filozofija, kultūra, māksla un literatūra, arī grāmatas un lasīšana, pakāpeniski zaudēja savu agrāko nozīmi.** To aizstāja izklaide un izpriecās. Jo kaut kā imperatoriem vajadzēja uzpirkt un pielabināties tautai. Gan aristokrātiem, kas nezināja, ko iesākt no garlaicības, gan nabagiem, lai tie aizmirstu par savu nabadzību. Bet tauta, gluži kā mazi bērni, jūtot, ka tos šādi grib uzpirkt, pieprasīja arvien vairāk. Arvien vairāk spēļu, vairāk izprieču. Romiešu izklaides kļuva grandiozākas,

atbaidošākas un perversākas. Ar īstām asinīm un īstiem kritušajiem. Par iecienītu izrādi kļuva noķerto kristiešu sēdināšana caurās laivās, liekot šķērsot ūdenstilpes, kurās peldēja krokodili. Ļoti pieprasīta – populāra, kā teiktu mūsdienās, – bija izrāde ar speciāli satracinātiem vēršiem, kas izvaroja nevainīgas jaunavas.

Bet par savdabīgu impērijas simbolu kļuva Romas Kolizejs. To uzsāka celt 70. gadā imperatora Vespasiāna laikā. Tā paša imperatora, kurš, glābdams valsts kasi, pirmais pasaulē ieviesa maksu par publiskajām tualetēm. Kad oponenti, visvairāk paša dēls, sašutuši pārmeta, Vespasiāns atbildēja: “Nauda nesmird!” Sen aizmirsies, kam pieder šis izteiciens un kā tas radies, bet *nauda nesmird!* diemžēl, pārdzīvojis savu laiku, turpina dzīvot joprojām.

Tā, lūk, pazaudējot kultūru, tajā skaitā arī literatūru un grāmatas, intelektu nomainīja instinkti. Lai nodrošinātu kārtību, impērijas pārvalde kļuva komplicētāka. Tika izveidots milzīgs slepenpolīcijas un informatoru aparāts, kā to sauktu mūsdienās. Samazinājās naudas vērtība. **Līdz beidzot pārmērīgi uzpūstā valsts pārvalde un korupcija noveda pie tā, ko varētu saukt par civilizācijas sabrukumu.** 5. gs. Romas impērijas rietumu daļu un Ziemeļāfrikas bagātākās zemes samērā viegli savā kontrolē pārņēma ģermāņu ciltis – franki, goti un vandaļi.

Lūk, galvenais, ko vajadzētu atcerēties, runājot par Senās Romas sabrukumu. Un gribot vai negribot tas jāņem vērā arī mūsdienās. **Kultūra nav ekskluzīva intelektuāļu vai radošu cilvēku kaprīze, iegriba vai lieka naudas tērēšana! Tā ir viens no valsts stūrakmeņiem, morāles un civilizācijas stabilitātes balstiem.**

Skaidrības labad jāsaka – impērijas sabrukums bija paredzams jau krietni agrāk. 395. gadā pēc imperatora Teodosija I nāves

Romas impērija tika sadalīta divās daļās abiem viņa dēliem. Tā radās Rietumu un Austrumu impērijas, kas vēlāk nekad vairs neapvienojās. Teodosija I valdīšanas laikā kristietība tika padarīta par oficiālo valsts reliģiju.

Tiesa, Austrumromas impērija, vēlāk jau kā Bizantijas impērija, turpināja pastāvēt līdz pat 1453. gadam. Tātad gandrīz tūkstoš gadu. Rietumeiropā pa to laiku saimniekoja barbaru ciltis. Bet literatūra, kas pazuda kaut kad Romas impērijas norieta laikā, tā arī neatgriezās. Varbūt precīzāk teikt, nevis pazuda, bet zaudēja aktualitāti. Jo literatūra vienīgi atspoguļo tos viņu veida vai cikliskos procesus, ar kuriem nākas sastapties cilvēcei. Tādi ir bijuši un, visticamāk, būs arī nākotnē – gan uzplaukuma, gan globālu kataklizmu, satricinājumu un zaudējumu periodi, kas ietekmējuši veselus kontinentus un miljoniem cilvēku. Viņu morāli, zināšanas, kā arī kultūras procesu kopumā. Arī toreiz kultūrā sākās šāds bēguma laiks. Uz vēstures skatuves risinājās citas – daudz nopietnākas drāmas.

Kopš kristietības pirmsākumiem valdīja uzskats, ka cilvēce dzīvo laikmetā starp Kristus dzimšanu un Pastaro tiesu. Tāpēc pasaules gals ir neizbēgams, bet viss pārējais pakārtots tam. Turklāt, ja ar Kristus dzimšanu viss bija skaidrs, par Pastaro tiesu nekas nebija zināms. Tā varēja pienākt kuru katru brīdi. Un dzīvot ar sajūtu, ka pasaule jebkurā mirklī ies bojā, noteikti nebija tā jautrākā nodarbošanās. Turklāt visus grēciniekus gaidīja mūžīgās mokas vai labākajā gadījumā *Šķīstītava*, kas, kā redzēsīm vēlāk, runājot par renesansi, arī nebija nekāda ballīte. Un tikai daži taisnie, Dievam tīkamie, varēja cerēt, ka nonāks Paradīzē. Diezin vai bija daudz tādu, kas, savās dvēselēs ieskatoties, varēja apzvērēt, ka nekad mūžā nav grēkojuši.

